

INSTITUUT
NATUUR- EN BOSONDERZOEK

Advies over voorstel tot wijziging van het habitatrictlijng gebied 'Mangelbeek en heide- en vengebieden tussen Houthalen en Gruitrode'

Adviesnummer:	<u>INBO.A.4904</u>
Auteurs:	Patrik Oosterlynck & Jeroen Vanden Borre
Contact:	Lieve Vriens (lieve.vriens@inbo.be)
Kenmerk aanvraag:	e-mail van 4 oktober 2024
Geadresseerden:	Agentschap Natuur en Bos Dienst adviezen, vergunningen, erkenningen en subsidies T.a.v. Sara Monsieurs sara.monsieurs@vlaanderen.be
Kopij naar:	Agentschap Natuur en Bos Stijn Dhondt (stijn.dhondt@vlaanderen.be)

Jelle Van den Berghe	Getekend door: Jelle Van den Berghe (Sig)
Manager wetenschappelijke beleidsondersteuning	Getekend op: 2024-12-17 09:22:24 +01:00 Reden: Ik keur dit document goed
	<i>Van den Berghe Jelle</i> Vlaamse overheid

Wijze van citeren: Oosterlynck P. & Vanden Borre Jeroen (2024). Advies over voorstel tot wijziging van het habitatrichtlijngebied 'Mangelbeek en heide- en vengebieden tussen Houthalen en Gruitrode'. Adviezen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Nr. INBO.A.4904. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Aanleiding

Op 26 januari 2024 werd het voorontwerp projectbesluit van het Complex Project Noord-Zuid Limburg aan het Agentschap Natuur en Bos voorgelegd. Voor de uitvoering van de eindfase van het project dient (onder andere) ter hoogte van de kruising van de Grote Baan met de Mangelbeekvallei 897 m² actueel habitat elzenbroekbos (91E0_vm) binnen habitatrichtlijngebied (SBZ-H) te wijken voor de bouw van een brugconstructie. Men doet hiervoor beroep op de specifieke afwijkingsprocedure zoals voorzien in het Natuurdecreet (in Art. 36ter §5) en Habitatrichtlijn (Art.6.4).

Gezien het om een prioritair habitattype gaat, werd advies gevraagd aan de Europese Commissie (EC). De EC stelt dat de voorziene compensatie de 'algehele samenhang' ('coherence of the network') van het Natura 2000-netwerk niet zou garanderen. De voorziene compensatie zal immers pas jaren later resulteren in een volwaardig elzenbroekbos. Hierdoor is er gedurende die periode minder habitat aanwezig wat de samenhang van het netwerk kan aantasten. De EC geeft aan dat dit opgelost kan worden door actueel habitat 91E0 dat gelegen is buiten het habitatrichtlijngebied, maar grenzend hieraan, op te nemen in de SBZ-H. Het agentschap onderzoekt deze piste en voorliggende adviesvraag kadert hierin.

Vraag

Garandeert het toevoegen van het perceel kadastraal gekend als Houthalen-Helchteren, afd. 1, sie. D, nr. 954C aan habitatrichtlijngebied 'Mangelbeek en heide- en vengebieden tussen Houthalen en Gruitrode' (BE2200030), ter compensatie van de inname van 897 m² actueel habitat 91E0_vm ten gevolge van het Complex Project Noord-Zuid Limburg (naast de hoe dan ook voorziene compensatie in de vorm van een aanplant), het behoud van de 'algehele samenhang van Natura 2000' zoals bedoeld in Art. 6 lid 4 van de Habitatrichtlijn (92/43/EEG)?

Toelichting

1. Situering

In dit advies beoordelen we de voorgestelde compensatie voor een specifiek deel van het ruimtebeslag in de SBZ 'Mangelbeek en heide- en vengebieden tussen Houthalen en Gruitrode' (BE2200030) ten gevolge het Complex Project Noord-Zuid Limburg. Het betreft ruimtebeslag van een oppervlakte¹ van 299 m² (te compenseren aan factor 3 conform het Bosdecreet, zijnde 897 m²) aan prioritair habitattype 91E0 (Bossen op alluviale grond met *Alnus glutinosa* en *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*)), meer bepaald subtype 91E0_vm (mesotroof elzenbroekbos), dat zich ter hoogte van de Mangelbeek bevindt, aan de oostzijde van de N74 ten zuiden van Helchteren (witte pijl in Figuur 1).

¹ In de Passende beoordeling wordt voor de eenvoud van berekening uitgegaan dat het 100% boshabitat betreft terwijl er in de habitatkaart uitgave 2023, sprake is van slechts 20% (Anteagroup, z.d).

of met een bepaalde factor toeneemt (bij tijdelijk kwaliteitsverlies) binnen deze SBZ(s), wordt aangenomen dat ook de functies (o.a. voor de typische soorten) voldoende bewaard blijven.

Dergelijke invulling is vanuit wetenschappelijk oogpunt verdedigbaar omdat het exact bepalen van de impact van zowel het ruimteverlies als van de voorgedragen compensatie op de "algehele samenhang van het Natura-2000 netwerk" een complexe landschapsecologische analyse vereist. Bovendien ontbreekt het in dit geval aan voldoende data en kennis om de ecologische functie die het gebied vervult in zijn geheel te benaderen (leefgebied fauna- en florapopulaties, structuurelementen, ecologische processen, etc...). Een oppervlaktegestuurde maat wordt overigens ook in diverse wetenschappelijke methodes gehanteerd als best beschikbare proxy voor het adequaat ecologische functioneren of onderdelen daarvan (bv. minimum structuur areaal (MSA) voor bossen (Koop & Van der Werf, 1995), functionele habitatclusters (Oosterlynck *et al.*, 2020), e.a.)

Gebiedsspecifieke instandhoudingsmaatregelen (S-IHD) dienen daarbij in rekening genomen als afwegingskader om te beoordelen of de compensatiemaatregelen een surplus vormen ten opzichte van deze doelstellingen.

Een adequate geografische spreiding wordt bewerkstelligd door maximaal in de nabijheid van het oorspronkelijke ruimtebeslag de compensatie te voorzien. Hierbij wordt de aanname gemaakt dat het oorspronkelijke netwerk de referentie qua samenhang vertoonde en dat het deze is die minimaal moet behouden blijven.

3. Toetsing van de voorgestelde compensatie aan het criterium 'behoud van de algehele samenhang van het Natura 2000 netwerk'

Habitattype 91E0 verkeert actueel op schaal Vlaanderen in een zeer ongunstige staat van instandhouding³ (U2) omwille van een dalende oppervlaktetrend en een te hoog aandeel in een ongunstige toestand van de specifieke structuren en functies (Paelinckx *et al.*, 2019). Specifiek voor de SBZ 'Mangelbeek en heide- en vengebieden tussen Houthalen en Gruitrode' bevindt het habitattype 91E0 zich wel grotendeels in een voldoende SVI omwille van goed ontwikkelde delen in zowel de bovenloop als de stroomafwaarts van het militair domein gelegen delen (ANB, 2012). Er is bovendien sprake van een positieve trend door het wegvallen van maaibeheer in valleigraslanden en daaropvolgende successie naar elzenbroekbossen. Dit onderstreept het belang van het habitattype in deze SBZ voor het geheel van het Natura 2000 netwerk.

Het perceel Houthalen-Helchteren, afd. 1, sie. D, nr. 954C bevindt zich actueel (terreinbezoek op 15/11/2024) in een lokaal ongunstige staat van instandhouding⁴ (o.a. door een te laag aandeel dik dood hout, een minimum structuur areaal < 20 ha en een te lage bedekking van sleutelsoorten in de kruidlaag). Verbetering van de habitatkwaliteit van 91E0 (door aangepast bosbeheer en hydrologisch herstel op landschapsschaal) zijn specifieke instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd voor de betreffende SBZ.

Het ter compensatie voorgestelde perceel Houthalen-Helchteren, afd. 1, sie. D, nr. 954C betreft actueel 5448 m² elzenbroekbos van het type 91E0_vm dat toegevoegd wordt aan de SBZ. Om die reden betreft het per definitie een maatregel die bovenop de reguliere instandhoudingsmaatregelen voorzien wordt. Voor wat betreft het oppervlakte-criterium is dit, rekening houdende met de actueel ongunstige staat van instandhouding, voldoende: de gecompenseerde oppervlakte is ruimschoots hoger (6 maal groter dan het ruimtebeslag reeds

³ In de artikel 17 rapportage wordt een eindconclusie verwacht per Annex 1 habitattype in termen van ofwel gunstig (FV), ofwel matig ongunstig (U1), ofwel zeer ongunstig (U2).

⁴ Bepaald volgens de criteria voor de beoordeling van de lokale staat van instandhouding van de Natura2000 habitattypen in Vlaanderen (Oosterlynck *et al.*, 2020)

verhoogd met de gangbare compensatiefactor 3 of 18 maal groter dan het effectieve ruimtebeslag). Ter vergelijking, deze oppervlaktecompensatie is hoger dan bijvoorbeeld deze gehanteerd in de eerder vermelde dossiers uit Duitsland (EC, 2019; EC, 2022).

Met het geplande ruimtebeslag valt slechts een minimaal negatief effect op de landschappelijke connectiviteit van het habitatype 91E0 en eraan verwante bostypes te verwachten. De te ontbossen oppervlakte is namelijk gelegen naast de N74 die actueel een belangrijke ecologische barrière vormt. In het Complex Project Noord-Zuid is het specifiek de bedoeling om hier ingrijpende ontsnipperende maatregelen te nemen onder de vorm van een ecovallei. Dit zal naar alle verwachting een significant positief effect hebben op de algehele samenhang in de SBZ. Ook op niveau van het gehele netwerk wordt met het opheffen van deze barrière de corridorfunctie naar de naastgelegen SBZ Vallei- en brongebieden van de Zwarte Beek, Bolisserbeek en Dommel met heide- en vengebieden (BE2200029) gevoelig versterkt.

Om deze redenen kan gesteld worden dat door toevoeging van het betreffende bosperceel de functionele connectiviteit, de kwantiteit en kwaliteit alsook een adequate ruimtelijke spreiding van het habitatype op niveau van zowel het lokaal als bovenlokaal Natura 2000 netwerk afdoende gewaarborgd worden.

Conclusies

Toevoeging van het perceel kadastraal gekend als Houthalen-Helchteren, afd. 1, sie. D, nr. 954C aan habitatrichtlijngebied 'Mangelbeek en heide- en vengebieden tussen Houthalen en Gruitrode' (BE2200030), ter compensatie van de inname van 299 m² (te compenseren aan factor 3 conform het Bosdecreet, zijnde 897 m²) actueel habitat 91E0_vn ten gevolge van het Complex Project Noord-Zuid Limburg (naast de hoe dan ook voorziene compensatie in de vorm van een aanplant) garandeert het behoud van de 'algehele samenhang van het Natura 2000 netwerk' zoals bedoeld in Art. 6 lid 4 van de Habitatrichtlijn.

Door ontsnipperende maatregelen in het kader van het Complex Project Noord-Zuid, meer bepaald de aanleg van een ecovallei ter hoogte van het ruimtebeslag, wordt bovendien de algehele samenhang van het Natura 2000 netwerk in zijn geheel in sterke mate verhoogd, alsook de ruimtelijke samenhang ter hoogte van de betreffende SBZ.

Referenties

ANB (2012). S-IHD-rapport 24 – BE2200030 Mangelbeek en heide- en vengebieden tussen Houthalen en Gruitrode en BE2220313 Houthalen-Hechteren, Meeuwen-Gruitrode en Peer – definitief rapport.

Anteagroup (z.d.). Project-MER Complex Noord-Zuid-Limburg. Bijlage: Europese en Vlaamse natuurtoetsen. Passende beoordeling, Verscherpte natuurtoets, Natuurtoets.

De Saeger S., Dhaluin P., Erens R., Guelinckx G., Hennebel D., Jacobs I., Kumpen M., Van Oost F., Spanhove T., Leyssen A., Oosterlynck P., Van Dam G., Van Hove M., Wils C. (red.) (2023). Biologische Waarderingskaart en Natura 2000 Habitatkaart, uitgave 2023. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2023 (31). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. DOI: doi.org/10.21436/inbor.96375305

Europese Commissie (2019). Commission opinion of 19.11.2019 issued at the request of Germany pursuant to the second subparagraph of Article 6(4) of Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora: deepening the Danube waterway between Straubing and Vilshofen; section Straubing - Deggendorf (Germany/Bavaria)

Europese Commissie (2022). Commission opinion of 17.2.2022 issued at the request of Germany pursuant to the second subparagraph of Article 6(4) of Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora: replacement of the railway bridge over the River Blaulach (Germany/Baden-Württemberg)

Europese Unie (2019). Mededeling van de Commissie C(2018) 7621 final. Beheer van Natura-2000-gebieden – De bepalingen van artikel 6 van de habitatrichtlijn (92/43/EEG). Gedownload 11/2024 van [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1548663172672&uri=CELEX:52019XC0125\(07\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1548663172672&uri=CELEX:52019XC0125(07))

Koop H. & van der Werf S. (1995). Natuurlijke bosgemeenschappen A-locaties en boscomplexen; achtergronddocument bij de Ecosysteemvisie Bos. (IBN-rapport; No. 162). IBN-DLO. <https://edepot.wur.nl/581392>

Oosterlynck P., De Saeger S., Leyssen A., Provoost S., Thomaes A., Vandevoorde B., Wouters J. & Paelinckx D. (2020). Criteria voor de beoordeling van de lokale staat van instandhouding van de Natura2000 habitattypen in Vlaanderen. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2020 (27). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. DOI: doi.org/10.21436/inbor.14061248

Paelinckx D., De Saeger S., Oosterlynck P., Vanden Borre J., Westra T., Denys L., Leyssen A., Provoost S., Thomaes A., Vandevoorde B. en Spanhove T. (2019). Regionale staat van instandhouding voor de habitattypen van de Habitatrichtlijn. Rapportageperiode 2013 - 2018. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2019 (13). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. DOI: doi.org/10.21436/inbor.16122667

Gezien om gevoegd te worden bij het besluit van de Vlaamse Regering van 3 juli 2026 tot de voorlopige vaststelling van een compensatieperceel als speciale beschermingszone en tot opname ervan in de speciale beschermingszone 'BE2200030 Mangelbeek en heide- en vengebieden tussen Houthalen en Gruitrode'

de minister-president van de Vlaamse Regering,

Matthias DIEPENDAELE

de Vlaamse minister van Omgeving en Landbouw,

Jo BROUNS